

PERIÓDICH DESENAL, ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any II

Barcelona 20 d' Octubre de 1881

Núm. 47

PREUS DE SUSCRIPCIÓ					Se publica 'ls dias 10, 20 y 30 de cada mes	PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR		
ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES	ANY		SEMESTRE		
Espanya	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals	DIRECTOR-PROPIETARI CARLOS SANPONS Y CARBÓ UNIO, 28 BARCELONA	Cuba y Puerto-Rico	5 pesos forts	3 pesos forts
Païssos de l' Unió Postal	76 »	40 »	»	»		Filipinas, Méjich y Riu de la Plata	6 »	3 50 »
No 's servirà cap suscripció que no 's pagui per endavant						Y en los altres païssos, los preus d' Espanya y ademés lo franqueig		

DON COSME DAMIÀ CHURRUGA
DON IGNASI MARIA ALAVA

DON FREDERICH GRAVINA
LOS HEROICHS CAPITANS DE TRAFALGAR

DON DIONISI ALCALÁ GALIANO
DON GAYETÀ VALDÉS

SUMARI

TEXT — CRÓNICA GENERAL, per Ramon E. Bassegoda. = NOSTRES GRABATS, per Eduart Tàmaro. = LA DESCONSOLADA (continuació), novel·la de Benjamin Barbé. Traducció de Narcís Oller y Moragas. = Recorts d'Enrich Heine. LO RETORN (poesia), per Joaquim Riera y Bertran. = EUSSEBI DALMAU, per J. Rodoreda. = LO COMBAT DE TRAFALGAR, per L. Mercader. = CARTA DE LA HABANA, per Gabriel Costa y Noguera. = NOVAS.

GRABATS — LOS HEROICHS CAPITANS DE TRAFALGAR. = COMBAT NAVAL DE TRAFALGAR. 21 de Octubre de 1805. = LLEÓ DEL PEDESTAL DEL MONUMENT A NELSON EN LA PLASSA DE TRAFALGAR A LONDRES.

CRÓNICA GENERAL

DECIDIDAMENT la tardor ha arreglat ja tots els seus comptes ab l'estiu y per lo tant ha entrat ja en plena possessió de la terra.

En Ruiz Aguilera, lo malaguanyat poeta qual substitució per ara resulta bastant difícil, va inspirarse en la tardor pera escriure una de las sevas més inspiradas poesias; aixó no fou obstacle pera que igualment consagrés lo seu geni á cantar en magníficas estrofas á la primavera, l'estiu y l'hivern.

Per aixó no hi ha que senyalar á en Ruiz Aguilera com á inconstant en sos afectes; en últim resultat sols podria significar son caràcter acomodaticí que feya que ho contemplés tot á través del prisma de la bellesa ab lo mateix dret que molts procedeixen de una manera totalment contraria trobant defectes fins en lo irrepotable y produhint aquests *ab iratos* literaris, que son, sense cap clase de dupte, la expressió de una verdadera malaltia, de la mateixa manera que las aberracions de la sensibilitat tradueixen al exterior la existencia del histerisme.

Sense que 'n Ruiz Aguilera fos un vividor comensava per estar be ab tothom; no altra cosa fan la gran majoria dels espanyols que s'avenen indistintament á totas las situacions y á tots los homes polítichs desde en Pi y Margall á en Gonzalez Bravo; únicament que 'l distingit poeta no sabia veure en tot sino bellessas y qualitats y 'ls espanyols acceptan indiferentment á tots los governs convensuts de que en quant á miserias, ja que no cosas pitjors, tots están á la mateixa altura.

Tornant á la tardor, que avuy per avuy te indiscutible dret á n' aquestas ratllas, y aixó sense desmerit del tendríssim autor de las *Elegias*, res te d' estrany que nos haja mitx portat á recordar las qüestions polítichs; la tardor per un cantó se dona la má ab l'estiu y ab la altre la estreny á l'hivern; serveix de llas de tranzició á dos extrems totalment oposats com fan molts situacions polítichs, per exemple, l'actual.

Per aixó te los seus partidaris, com tenen los seus las situacions indefinidas, entre las ánimas porugas fluctuant perpetuament entre las excelencias y los inconvenients dels sistemas més antagónichs, lo qual las conduceix al eclecticisme; la tardor igualment nos recorda aquest sistema de filosofia.

No obstant y aixó no deixém de simpatisar ab ella; lo panorama de la naturalesa que 'ns ofereix la tardor nos ompla 'l cor d' una sensació extranya, pero poética, en la que hi entran per igual la voluptuositat y la melancolia.

La brema, que sol inaugurar la tardor, trovém que no l'hi escau; com á despedida del estiu realment está en situació, pero desentona per complert en aquest quadro ple de sublime llanguidesa que precedeix al hivern; qui senti redoblar los batechs de sos polsos ab la olor embriagadora del most que á últims de Setembre ve á formar la pesada atmósfera de nostras comarcas vinícolas, y s'entusiasmi veyent la trepitjadora, mal vestida y roja de galdas, responent desenvolta al picant xarroteig dels enfeynats mossos que la voltan; no diga en cap manera que sent la tardor, ja que en aquest cas res han de dir á son cor ni 'ls nius abandonats per las aurenas de alas negrosas, ni las fullas marcidas que lo remolí empeny d'ací d'allá en vertiginosa dansa, deixant al arbre ab las branques despulladas qual sava ja caduca no te poder suficient pera retenirlas, ni las bromas cada día més baixas que van embolcallant primer las montanyas y després los plans, ni 'ls dias que van á joch deixantnos un ensopiment mitx sensual, ni 'l sol que cada dia escalfa méns...

Aquest espectacle de desolació constituheix la delicia suprema per algunas ánimas místicas; es la única voluptuositat á que pot respondre sa mitx adormida sensibilitat, ressort poderosíssim en algunas situacions de ánimo pera sumergirnos en un inefable deliqui.

Segurament que no es pera fer insulsas digresions sobre las estacions del any per lo que 'ns encarregarem de aquesta secció de LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA; disculpins l'horror á la propia professió, que en molts está més estés de lo que convindria, pero que en nosaltres se justifica pera tenir conciencia plena de lo malament que la desempenyém.

Però com no hi ha més que *herrar ó quitar el banco* hem de tornar de bona ó mala gana al exercici de nostras funcions.

Segurament que mos estimats lectors están ja perfectament enterats de que la *Societat Espanyola de Electricitat* obtingué l'èxit més complert en l'ensaig que acaba de fer de las novas lámparas eléctricas de divisió sistema Swan que venen á resoldre completament lo problema de la divisibilitat de la llum eléctrica fent perfectament práctica la seva instalació pera 'ls usos doméstichs é industrials.

Los salons de la Societat espanyola de electricitat presentavan un magnífich aspecte en la nit del dia 13, en la que lo director de la mateixa procedint ab sa proverbial galanteria obsequiá á la premsa y numerosas personas distingidas, per ell invitadas, donantlos hi á coneix tot lo que podem prometrems de tan fructuosa associació.

Diem aixó porque 's tracta de una societat constituída no pera dedicarse á estudis especulatius de més ó méns importancia pero impropis pera lograr resultats promptes y palpables que fassin utilisables lo més aviat posible los medis en ells empleats; la Societat espanyola d'electricitat está informada per un esperit eminentment práctic que li fa traure ventatjas de totas las aplicacions ja sancionadas per la experiencia sense renunciar á son perfeccionament ni tampoch al descubrimient de altres de novas que puga redundar en benefici de la Societat. Aixís se comprén que ha de ser una Societat que llensa sas accions al mercat y logra que sigan magníficament acullidas per las gents de negoci las que acudeixen sempre al reclam de la especulació, siga aquesta en la esfera que 's vulga.

La lámpara de Swan representa un gran progrés en lo que 's refereix á senzillés y perfecta divisibilitat de llum, ja que cada una d'ellas proporciona un focu lluminós de doble intensitat que 'l d'un metxero ordinari de gas; una esfera de vidre de la qual s'ha extret l'aire contenint lo filament de carbó qual incandescencia produceix la llum; un tubo igualment de vidre contenint dos reóforos de platino que posan en comunicació al carbó ab lo circuíto exterior, tubo que per medi de dos ressorts 's adapta á una peana de fusta, sempre en comunicació eléctrica, lo qual permet colocalo en qualsevol metxero de gas; aquest es lo senzill mecanisme de las lámparas Swan, que tan han de contribuir á la propagació de la llum eléctrica per las in-negables ventajas qu' ofereix sobre tots los demás aparatos destinats á dividir sa llum.

En honor de la veritat debem confesar que l'ensaig no tenia res de aventurat; després del brillant resultat qu' aquest sistema de iluminació doná en Comillas, en lo palau del Excm. Sr. D. Antoni Lopez y Lopez, quals habitacions destinadas á la familia real s' il·luminaren per medi d' aquest sistema, la prova definitiva estava ja feta. No obstant, en la vetllada del 15, rebé una magnífica confirmació, que podrem testimoniar tots los que en tal nit nos trovarem reunits en los salons de la *Societat Espanyola d' Electricitat* de qual galanteria hem de conservar per molt temps agradabilíssima recordansa.

**

A propósit de quant acabem de dir, nostras lectors han d' enterarse ab satisfacció de la noticia d' haber sigut adjudicat un diploma d' honor per lo Jurat de la Exposició d' Electricitat de Paris á la direcció general de Correus y Telégrafos d' Espanya.

Aquesta Direcció general, á la compte deu reservar-se los seus mérits y gracias no més que pera 'ls forasters, porque lo que 's aquí á Espanya ningú hauria sospitat que fos capás de fer res de profit.

De totas maneres sempre nos ha de servir de consol lo pundonor de nostra Direcció general, que ja qu' á Espanya no te medis suficients pera fernes coneixer las ventatjas del telégrafo sobre las galeras de rodas, al méns sab treure fabas d' olla quan se tracta de que al extranger no 'ns conegan las nostras miserias.

**

Y á Lisboa tractan també de celebrar una Exposició arqueológica d' arts decorativas, á la qual, entre altres objectes, s' hi enviarán de Barcelona los que van á continuació. Per la Excm. Diputació provincial de Barcelona, los llibres de Passantia del Colegi d' Argenters de Barcelona, llibres notabilíssims per tots conceptes, y dels quals podria aprofitarse en gran manera lo qui intentes escriurer l' historia de l' Orfebreria en nostra patria, com ja ho ha fet un erudit escriptor extranger en un precios treball referent á la orfebreria en Espanya en l' Edat Mitjana y en lo Renaixement; per l' Associació artístich-arqueológica barcelonesa los diferents álboms qu' ha publicat contenint reproduccions d' objectes artístichs de totas épocas; per l' Associació Catalanista d' Excursions Científicas una colecció d' antigüetats; per lo

reputat coleccionador, lo Dr. D. Joseph Vallet, alguns tapisos y quadros de mérit, y per lo fotógrafo, Sr. Napoleón, una reproducció en gran escala de la magnífica custodia de nostra Catedral, ab altres objectes y fragments del mateix.

RAMON E. BASSEGODA.

NOSTRES GRABATS

LOS HEROICHS CAPITANS DE TRAFALGAR

DON FREDERICH GRAVINA. Nasqué en la ciutat de Palermo als 12 d' Agost de 1756, essent, per part de pare y mare, Grande d' Espanya. Sentá plassa de guardia marina espanyol als 18 de Desembre de 1775 y s' embarcá en la fragata *Clara*, en 1776, pera la expedició del Brasil. Als 23 de Maig de 1778 fou anomenat alferes de navío y operá contra 'ls argelins, y havent ascendit á tinent de fragata, concorregué ab brillantesa al bloqueig de Gibraltar, essent ascendit á tinent de navío.

Obtingut ja 'l grau de capitá de navío, concorregué en 1783, ab la esquadra manada pel general Barceló, á la expedició espanyola contra Alger, distingintse per sa gran activitat.

Essent ja brigadier, á bordo de la fragata *Paz* transportá ab celeritat may vista á las Indias al governador don Joaquim Cañaverall, portant també allí la nova de la mort de Carles III. En 1790 assistí á las operacions pera 'l socorro d' Oran, essent llavors abandonadas nostras possessions d' Africa. Promogut á gefe d' esquadra, passá ab llicencia á Inglaterra pera aumentar lo caudal de sos coneixements, y més tart, en lo siti de Tolon, en combinació ab los inglesos, se distingí considerablement y doná molts mostras de valor, á despit de sa ferida en la cama.

Un cop tinent general, y embarcat en lo navili *San Hermenegildo*, de 112 canons, rebé l' encàrrech de socorre las plassas de Colliure y Port-Vendres, sitiadas pels republicans francesos en 1794, y en premi de sos dilatats serveys rebé la clau de gentil-home de Cámara y quedá de General en gefe de la esquadra de don Joan de Langara.

En 1797 prengué prat, á las ordres de don Joseph Mazarredo, en las operacions de la esquadra contra 'ls inglesos, y últimament, havent assistit com á General en gefe de la esquadra espanyola combinada ab la francesa en l' horrible combat de Trafalgar, á bordo del *Príncipe de Asturias*, de 118 canons; fou ferit en lo bras y morí de las resultas als 9 de Mars de 1806, després de promogut á Capitá General de l' armada, y essent enterrat en un modest ninxo de la iglesia del Carme de Cádiz.

DON IGNASI MARÍA ALAVA. Nasqué en Vitoria. Als 23 de Juny de 1766 entrá en l' armada com á guardia marina; y acreditada sa pericia als 5 d' Agost de 1778, fou ascendit á tinent de navili. Assistí al combat de Gibraltar, ahont fou ferit en 1782 als 20 d' Octubre; y per son brillant comportament fou ascendit á capitá de navili en lo mateix any. Ascendit á brigadier després de diferents serveys en Oran, assistí á tota la campanya en las costas de Fransa.

Als 7 de Setembre de 1795 li fou conferit lo mando de la esquadra destinada á donar la volta al mon, y estigué de retorn en Cádiz lo dia primer de Juny de 1803, després d' haver salvat las possessions de Manila d' una escomesa dels inglesos.

Fou anomenat tinent general en 1802, y als 15 de Febrer de 1805 segon gefe de la esquadra á las ordres del general Gravina.

En lo combat de Trafalgar enarbolá sa insignia en lo navili *Santa Ana*, de 120 canons, y en la lluyta que trabá ab lo *Royal Sovereign*, que manava l' almirant Collingwood, apoyat per altres quatre navilis, doná exemple de gran valor y pericia. Rebé allí tres feridas graves, y fet presoner pels inglesos aprofitá un fort temporal que sobrevingué 'ls dias 22 y 23 del propi Octubre, y á sa veu se sublevaren los pochos espanyols que quedavan hábils, y arbolant sa bandera salvaren, desmantelat y acribillat de balas, lo gloriós navili *Santa Ana*, arribant á Cádiz lo dia 23.

Condecorat Alava ab la gran creu de Carles III, en 1806, obtingué lo mando en gefe de l' esquadra, succehint á Gravina, y lo desempenyá fins que anomenat vocal de l' Almirantatge, creat als 20 de Janer de 1806, entregá dit mando al general Apodaca en 1807.

En 1808 maná l' esquadra que repeli las embestidas dels francesos contra Cádiz; en 1814 fou anomenat Ministre del Consell Suprem de l' Almirantatge, y elevat á Capitá general de l' Armada, en 1817 fou elegit Degá de dit Consell Suprem, morint en Chiclana lo dia 26 de Maig del mateix any.

DON DIONISI ALCALÁ GALIANO. Nasqué en la vila de Cabra en Andalusia en 1760, y entrá als onze anys de

guardia marina demostrant particular afició als estudis científics. Concorregué ab lluhiment al reconeixement de l'estret de Magallanes; y havent seguit á Malespina en son viatge de circumvalació, escrigué després una Memoria sobre la manera de calcular la latitut per dos alturas de sol.

Arribada l'expedició de Malespina á Lima, se separá d'ella pera descobrir lo pas del Atlántich al Pacífich per la part septentrional del continent americá, y acompanyat per D. Gayetá Valdés, desempeñá son propósit ab lo millor éxit, essent impresa la relació de son viatge per ordre del Govern en lo Depósit Hidrográfic.

Recorregué després gran part d'América, embarcantse á Veracruz pera son retorn á Espanya, y en la primera guerra marítima ab Inglaterra, obtingué lo mando del navili *Vencedor*, distingintse en lo bombeig de Cádiz per Nelson.

Aumentant las dificultats polítiques y econòmiques d'Espanya, Galiano fou escollit pera que anés dos distintes vegades en busca de caudals á las possessions espanyolas d'América, comissions que desempeñá satisfactoriament ab tot y esser molt arriscadas.

Entre altres comissions honorífiques y de guerra, Galiano rebé l'ordre de passar ab la fragata *Soledad* á la formació de la carta n.º 3 del Mediterrá, que compren l'archipiélach de Grecia, d'ahont sols se tenia una imperfecta carta inglesa; y formada dita carta ab gran maestría, la publicá en Espanya, si bé ni tan sols rebé las gracias per son llarch y esmerat treball.

Manant lo *Bahama*, va fer la campanya de las illas de Barlovent ab l'esquadra en combinació d'altre francesa y ab ella torná á Europa.

Avans del combat de Trafalgar opiná contra lo plan del primer Almirant Villeneuve, y comensada l'acció, clavá sa bandera, dihent qu' en Galiano sabia morir y no rendirse.

D. COSME DAMIÁ CHURRUCA.—Nasqué en Motrico (Guipúzcoa) als 27 de Setembre de 1761, essent sa primera aula lo Seminari conciliar de Búrgos, y contreta allí amiatat ab un oficial de marina, nevat de l'arquebisbe, senti sa vocació pera la marina, en la que entrá de guardia en 1776.

En Octubre de 1778 posá per primera vegada lo peu sobre la cuberta d'un navili, en lo *San Vicente*, com alferes de fragata, y poch després fou ajudant del general Ponce de Leon.

En lo siti de Gibraltar se distingí acudint al salvament de las naus incendiadas, y després de la pau de 1783 ingressá en l'Academia del Ferrol, substituint á diferents professors, especialment en las cátedras de matemáticas, mecánica y astronomía.

Ab lo Capitá de navili D. Antoni de Córdoba, prosseguí las exploracions de l'estret de Magallanes, y després escrigué una magnífica relació d'aquell viatge. En 1789 fou agregat á l'Observatori y elegit pera manar l'expedició que debía formar l'Atlas de Méjico y gran part de l'América del Nort, y en l'espai de dos anys portá á terme felisment tan brillant empresa.

En 1797 fou anomenat Major General de l'Esquadra á las ordres de Mazarredo, y en 1798 obtingué lo mando del navili *Conquistador*, embarcació que, habentla trobat en llastimós estat, repará y organísá d'una manera perfecta. Enviat Churruca á París ab una comissió científica, lo primer Consul Bonaparte volgué veurel, y ademes d'un exemplar de sa carta marítima de las Antillas, li fou regalat per dit primer Consul un magnífich sabre d'honor; y de retorn á Brest, Gravina sortí solemnement á rébrel en públich.

Anomenat més tart Alcalde de Motrico, son poble; en 1803 obtingué lo mando del navili *Príncipe de Astúrias*, passant luego al *San Juan Nepomuceno*, de 74 canons, novament carenat.

Efectuat en 1805 son casament ab doña María dels Dolors Ruiz d'Apodaca, filla de D. Vicens, Brigadier que fou de l'Armada; pochos días després ocorregué lo combat de Trafalgar, en que morí heróicament á bordo del *San Juan Nepomuceno*.

D. GAYETÁ VALDÉS.—Empleá la primera part de sa vida en perillosas navegacions de circumvalació y combats terribles; y la segona en lluytas polítiques, en que demostrá son patriotisme y amor al bé general. Recorregué tota l'escala desde guardia marina á Capitá General de l'Armada, y entre sos serveys es notable lo que prestá lo dia 14 de Febrer de 1797, salvant en lo cap de San Vicente lo navili *Santisima Trinidad*, de 136 canons, de tres navilis inglesos que l'acribillaban, habentli obligat á baixar sa bandera. Ell desde lo *Pelayo* maná que arbolés de nou la bandera, ó de no, lo consideraria com enemich, y després d'esforsos heróichs conseguí senyalada victória.

Ocorregué lo combat de Trafalgar, y en tan ruda acció fou gravement ferit á bordo del *Neptuno* de 80 canons.

En 1812 guerrejá valentment en defensa de la Constitució, y nombrat Governador de Cádiz, fou desterrat en l'època de la reacció; essent novament elegit pera

aquell càrrech en 1820. Fou diputat en la legislatura de 1822 y 1823, nomenat Capitá General de l'Armada per la Reyna Gobernadora, y tornat de l'emigració, morí en Cádiz als 6 de Febrer de 1835.

Ademés dels memorats Capitans que tan ilustraren la Marina de guerra espanyola fins á principis del present sigle, mereixen també alguna particular menció; D. *Antoni Escaño* qui asistí á tots los combats d'aquella época tan belicosa distingintse en totas las accions com subaltern ó gefe, recabant la fama d'esser considerat com lo primer táctic entre tants marinos célebres. D. *Baltasar Hidalgo de Cisneros* qui, segons dihuen sos biógrafos contá sos días per sos serveys, y que demostrá heróica resolució en lo combat de Trafalgar en que fou gravement ferit, á bordo del navili *Santisima Trinidad*, fins que aquest completament desmantelat se sumergí en la mar ab lo gran número de morts y ferits que ruplián sa cuberta. *Mac-Donell, Hore, Vargas, Uriarte, Cajigal* qui maná heróicament lo navili *San Agustín*, en lo combat de Trafalgar, fou gravement ferit y quedá presoner, habent mort als 76 anys trobantse de Capitá General en lo departament del Ferrol. *Argumosa, Gardoqui* fill de Bilbao, notable per sos serveys y per son comportament en Trafalgar á bordo del *Santa Ana* lo que li valgué esser promogut á Brigadier, y essent ja gefe de escuadra, morí als 3 de Desembre de 1816, desempenyant lo càrrech de Capitá General en las islas Filipinas.

Alcedo, aplicat y estudiós morí sobre la cuberta del *Montañés*, en lo combat de Trafalgar. *Flores, Pareja* qui fou ferit en lo combat de Trafalgar á bordo del *Argonanta*, navili que quedá tan maltractat que lo dia següent se sumergí. Després prengué part en alguns combats á que doná lloch la guerra de l'Independencia, y principalment batallá en América.

Quevedo y Cheza ascendit á Brigadier després del combat de Trafalgar en que maná lo *San Leandro* Capitá General en 1831, y Ministre del Tribunal suprem de Guerra y Marina, en qual càrrech morí en 1835; y *Gaston* qui ajudá á la formació de l'Atlas hidrográfic de las costas de la península é islas adjacents, assistint ab lo navili *San Justo* al combat de Trafalgar ahont contribuí en gran manera al salvament del *Príncipe de Astúrias*. Essent Tinent General desde 1825, morí en l'Havana als 6 de Janer de 1839.

COMBAT NAVAL DE TRAFALGAR

Veiges la ressenya escrita per nostre amich lo senyor L. Mercader.

LLEÓ DEL PEDESTAL DEL MONUMENT Á NELSON EN LA PLASSA DE TRAFALGAR A LONDRES

La nació inglesa que may s'ha demostrat ingrata envers sos homes ilustres, després del combat de Trafalgar en lo que á despit de l'heroicitat de l'esquadra espanyola, la victória fou per l'almirant inglés Nelson mort combatent; vota en lo Parlament una renda vitalicia equivalent á 200,000 rals á sa viuda, y una renda perpétua de 500,000 rals á favor dels hereus del Comtat de Nelson que passá á son germá major. Foren empleats deu milions de rals en l'adquisició de fincas pera formar lo majorazgo de son títol, cada una de las germanas de Nelson, rebé 1.500,000 rals, y lo total del donatiu fou de 24 milions de rals.

Ademés volentse commemorar d'una manera perenne y esplendorosa lo célebre almirant, y lo notable fet d'armas, fou erigida en Londres en la plassa de Trafalgar una gran columna, qual pedestal presenta en sos ánguls sortits, quatre lleons de bronzo iguals al que reproduhim, los quals notables per sas dimensions y perfecte modelat, son una verdadera obra artística que ha guanyat universal fama y bon concepte.

EDUART TÁMARO.

LA DESCONSOLADA

NOVELA DE BENJAMIN BARBÉ
(Tradució de Narcís Oller y Moragas)

CAPÍTOL VII

Donchs, qué té aquest nen?

I

ARRIVAREM á l'estació y sens gran dificultat trobarem bon lloch; lo conductor del tren, atenant al nombre dels que anavam, nos proporcioná tot un compartiment.

Y nosaltres nos consideravam gayre bé felissos per aquesta circumstancia, quan tot d'una, á la segona estació, entraren en nostre vagó quatre passatjers, dos joves y duas donas, sense que 'ns valgués ferho notar al conductor, que tan bé se 'ns portava. Com que, en efecte, hi havia quatre puestos buyts, hi teníam dret.

Los nous companys de viatge estavan de broma: parlavan sols de festas y diversions, y ab llurs riallas arribavan á ofegar lo soroll atronador y pesat que las rodas de ferro-fos feyan al correr per demunt dels carrils.

Y quín mal no 'm feyan aquellas mostras de joya y aquells esclats de riure! No havían d'atormentar pas poch l'esperit de la pobra mare, y jo no podia ni pregarloshi que callessen, sense trahir nostre secret!

May com llavors havia comprés lo que valen l'educació y la delicadesa, que tanta discreció imposan á las paraulas y al to de veu en la taula, en un saló y en tot lloch públich. D'esser personas ben nascudas ó ben criadas, al entrar en nostre vagó haurían ja llegit en nostras caras y en nostre reculliment que 'ns apenava 'l cor alguna aflicció digna de respecte, y haurían guardat un silenci decent!

Mentres aixís patia per ma muller y per mi, ella, com senyora, experimentava un'altra pena ben diferent. Aquella conversa animada, aquellas riallas qu'ab prou feynas sentia l'havian tranquilisada del tot. «¡Quína sórt—pensava—que aquesta gent s'ocupe de sí mateixa! No s'adonarán de nosaltres, y encara que vinguessen fins á Bordeus, no 's fixarían ni en mon dolor, ni en l'intermenable son del meu fillet.—

II

No estavan per aixó tant y tant ocupats en sí mateixos que 'ls privés alguna volta de mirarnos d'un modo indiscret y tafaner. Lo posat trist de la mare y lo molt dormir del nen cridaren á la fi l'atenció d'un dels joves, que acabá per preguntar á la criada:

—Donchs, qué té aquest nen?

—Dorm, senyor,—li respongué ella com si tal cosa.

Y vejent que 'l jove no parava de preguntar y més preguntar, fingint que no 'l sentia á fi de que no l'atormentés més, se posá á parlar ab una de las nenas.

Alló 'ns feu temer un moment, emperó prompte tinguerem més por encara.

III

Lo més petit dels fills que 'ns quedavan, nen de quatre anys, aixerit y bellugadís, qu'encara no comprenia lo qu'es la mort, comensá á fernos unas preguntas sobre son germanet, que si en una altra ocasió 'ns haurían trencat lo cor, llavors nos feyan esgarrijar.

—Per qué dorm tant aquest menut? Qu'es mort?—

Y sens esperar resposta s'atansá á sa mare, y estirant los peuhets del pobre difunt cridá:

—Huguet! nano! per qué dorms sempre? Qu'ets mort? Qu'ets mort? Desperta't, germanet; no vull que sias mort, que aixó fa plorar á la mamá!—

Nostres companys de vagó no 'n perdían una paraula; de tant en tant callavan, se miravan y enrahonavan baixet.

Nosaltres no sabíam qué fer y sentíam no oure ja aquells esclats de riure.

IV

Un després del altre comensaren á mirarnos y á no perdre de vista sobre tot á la mare y al objecte que duya á la falda. La pobra mare, pera evitarse tan greu torment, girava sempre 'ls ulls á fora, al camp, fingint que disfrutava ab la contemplació de las gayas riberas del Garona.

Per fi, en certa estació Deu nos lliurá d'aquells crudels desconeguts, sense saber si baixaren pera mudar de vagó ó pera quedarse en aquell punt. Suposarem qu'era per lo primer, y lluny de perdre 'l temor encara sofrírem més.

V

Qui més patí ab aqueix contratemps fou ma esposa. Ans d'arribar á Bordeus me digué:

—Perdo 'l coratje, se m'acaban las forsas: temo que no podré veure complert mon desitj; procuraré aguantar fins á Bordeus, mes essent allá, si no m'ajudas...

—Animo, filla; ja manca poch per arribar á Bordeus. Allí, si 'm vols creure, declararém la desgracia qu'hem tingut y 'ns farém portar lo nen fins á París.

—No puch més. No penso, ni sento, ni vull: no só sinó un cos que viu. Pensa, fes y desfés per mi!—

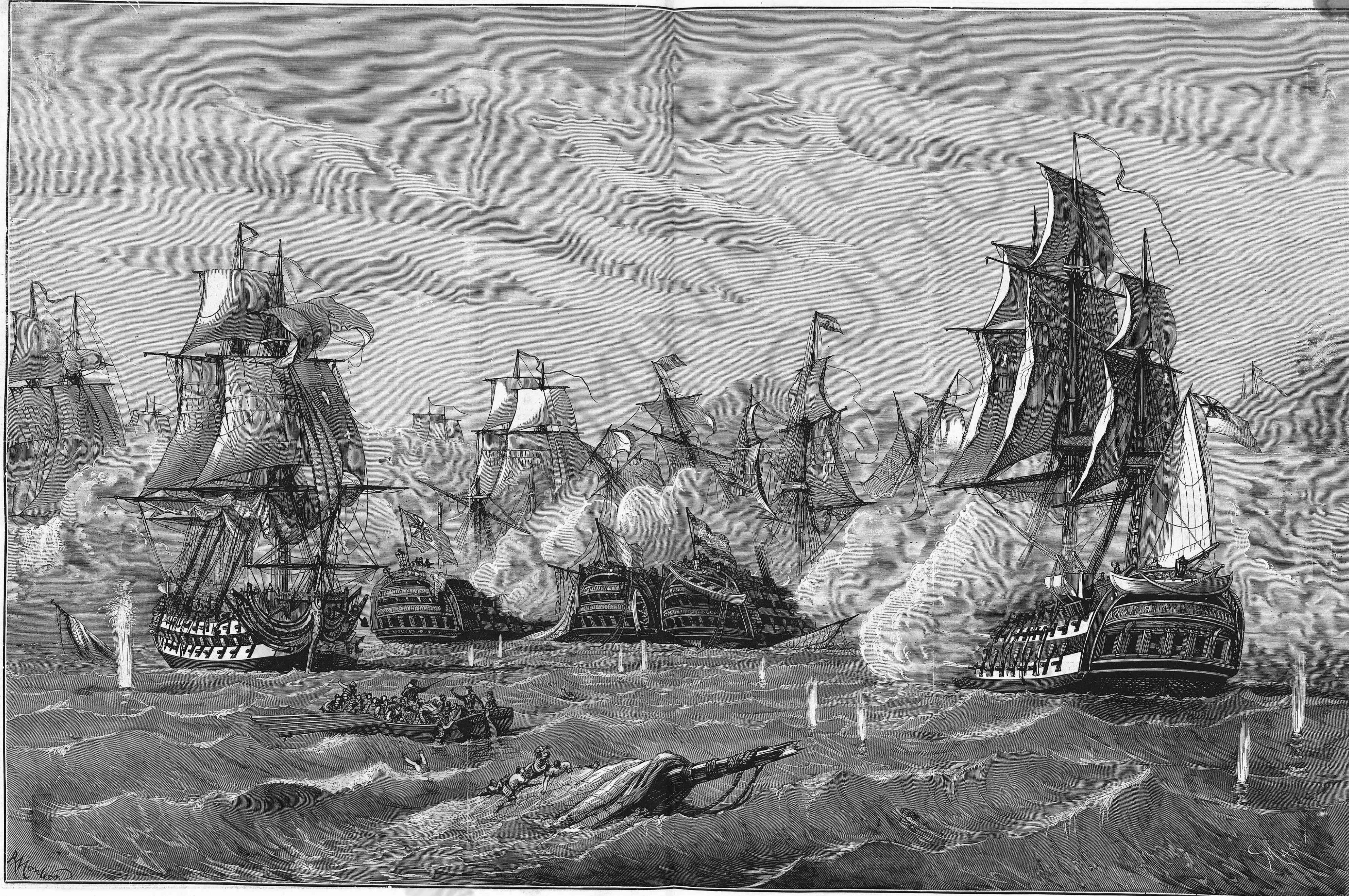
Y no havia acabat de dir aixó, que 'l xiulet aixordador de la máquina 'ns anunciá l'arribada á Bordeus. Llavors la mare tremolá, y tot d'un cop, mudant de resolució, 'm digué:

—Nó, no vull pas que 'n dongas part. ¡Si me l'enterressen ó se me 'l quedessen...! Jo no vull separarme d'ell. No he pogut arribar aquí? Donchs també aniré fins á París; basta passar una tarda y un vespre més y ja hi serém.—

Comprenent que sos propósits eran un desvari, y que jo no podia amollarlos sinó fentme 'l condescendent, no vaig oposarme á lo que 'm deya.

VI

Al baixar al *andén* temíam que vindrían á mirar qué duyam y 'ns detindrían. Follia! Entre aquell mareig

COMBAT NAVAL DE TRAFALGAR — 21 D' OCTUBRE DE 1805

de gent atribulada, en que cadascú va prou capficat per sos propis quefers, qui s'havia de cuydar de si 'l nen que duya tal senyora estava despert ó adormit, era viu ó mort!

VII

Eran las onze: lo nen havia mort á las deu del matí del dia avans; feya, per lo tant, vinticinch horas que la mare portava al bras ó á la falda lo cadavre de son fillet.

CAPÍTOL VIII

*Quis est homo qui non fletet
Matrem Christi si videret
in tanto supplicio?*

I

—A quin' hora marxa 'l tren que va á París?—vaig preguntar tot desseguida.

—A tres quarts de dotze de la nit.

Oh, Deu! qué hi farém aquí fins aquella hora? Ahont anirém? Com amagarém nostre secret? Gosarém á entrar en cap fonda al mitj del dia? Com aguantar las miradas de la gent, que 'ns semblará ha de llegir en nostres ulls la causa de nostre condol?

—Pit y endavant—deya jo—no podém pas quedarnos aixis al mitj del carrer.

Y anavam d' assí d' allá, cercant fonda y no gosant á demanarne cap. Ans de decidirme á entrarhi jo volia veure quin aspecte tindria.

II

Lo cel estava ennuvolat, lo temps era fret y humit, los nens tremolavan y la mare, que estava groga y esblaymada, seguía aprop meu ab sa idolatrada càrrega que ni ab mos prechs y llàgrimas podia ferli deixar, tan sols fos pera durli jo una estona á fi de descansarla. Tot de sopte m' adono de qu' estava á punt de caure en basca y exclamo:

—Desventurada y bona mare, es impossible que la teva naturalesa resistesca fins al cim del calvari que hi ha dos días anem pujant. Las forsas te faltarán potser al mitx del carrer, quan menys pensarás, y farás públich lo qu' amagar vols. Créume, aturemnos aquí, femli fer una caixeta, no l' enterrém y 'ns l' endurém ó 'ns lo ferém seguir fins á París. No podem pendre altre determini, perque fins sopusant que no 't manque alé per' apurar lo martiri, las circunstancias fan imposible ja que continuém portant lo mort aixis. Fa ja vintisis horas que 'l nen es mort y fins d' aquí á trenta no serém á París. Donchs bé, cal dirho, per trist que sia: pot descompondres en tos brassos, y llavors quin escándol no hi hauria al tren y á quinas penas més fortas no 'ns exposém! Mes jo vull suposar fins que logrém amagarho tot prenent un wagó pera nosaltres sols, ¿te sembla enrahonat qu' exposém á nostres fills á l' influència, tal volta perillosa, d' aquellas emanacions? ¿es ni tan sols prudent exposarlos á contemplar ja més temps tan dolorós espectacle ni ferlos hi suportar nous conflictes? Mirat á l' Enriqueta, qu' está ja prou malalta, y á 'n Gontran que tan delicadet es de mena, quan esparverats los tenim. Cal donchs evitar que no havém de malheir més tart nostra temeraria flaqueza.

—Bé—m respongué ella—passo per lo de la caixa, pero ab lo ben entés de que, sens ell, no abandono aquesta ciutat.

III

Obtingut son consentiment, vaig sentirme ja més animós pera cercar hostatje.

En aquell moment nos esqueyam en una plassa formada per una iglesia y un hospital, demunt de quina porta llegí: *Hospici dels vells*; y tot d' un plegat se despertá en mon esperit un recort. En nostra casa de camp havíam rebut á un venerable eclesiástich de Bordeus, mossen Rigauld, qui, agrañit de la generosa hospitalitat qu' havíam procurat darli, 'ns oferí la seva si may passéssem per Bordeus y tinguéssem temps de visitarho. Llavors creguí recordar qu' era l' almoýner de l' hospici dels vells.

—Enriqueta,—diguí á la segona, qu' es lo *memento* de casa,—recordas l' adreça del Senyor Rigauld, aquell sacerdot vellet que varem coneixer á Bazus?

—Sí, papá, es l' almoýner del hospici dels vells.

—Veyeu, si Nostre Senyor ens hi porta. Llegiu aquell rétol.

IV

Vaig corre á informarme de si mossen Rigauld se trobava á casa. Hi era, més tenia convidats á dinar. Deu meu! quin greu me sab destorbarlo en ocasió consemblant; més no so jo; la necessitat es qui me obliga á esser tan importú.

Sortí un moment á anunciar la nova á ma pobre familia á la que vaig fer entrar al claustre. Pera esperar-me s' assegueren en un banch de fusta que hi havia

entre dos pilars, y jo entrí á la porteria pera escriure á mossen Rigauld.

En un tros de paper fumat que 'ns doná 'l porter, es criguí depressa unas quantas ratllas que recordo encare: «Lo senyor y la senyora *** que tingueren l' honra de rébreus en son mas á Bazus, trovantse de pas per Bordeus, venen á tornarvos la visita com vos los hi demanareu. Mes, aquesta visita, la fan en circunstancias tan desventuradas que 'ns ha d' esser excessivament trista. Han tingut la mala ventura de perdre pe 'l camí al nen més petit del qui han dut; fins aquí las tristas despullas. La mare las porta encare, y no sabém qué fer ni com arreglarnos. Vostre doble carácter de sacerdot y de persona experimentada 'ns ha alentat pera venir á implorar lo socós de vostres concells y vostra protecció. Per aixó, donchs, me atreixo á pregarvos que tingau la bondat de rébreus, y d' acceptar per endavant l' expressió de nostre agrañiment etern.»

Vaig pregar al porter que li entregués la lletra desseguida y esperí confiat. L' home torná, dihent que ja l' havia entregada, pero sense dar-me cap resposta.

Esperí encare y esperí molt temps: mes á la fi, veient que ningu venia, vaig dir:

—Aném; una esperansa ben natural nos ha eixit fallida. Vivíam ben enganyats respecte 'l carácter de mossen Rigauld: ó no 'ns ha comprés, ó es que no gosa á carregar ab la responsabilidad de nostra terrible situació. Anémnos.

Y afegí, encarantme ab lo porter:

—Diga á mossen Rigauld que la familia que l' esperava, veient que trigava tant á venir, se 'n es anat. Y que 'm perdone l' inoportunitat de la meva lletra.

Y tristos y desesperansats abandonarem aquell lloch.

(Seguirá)

RECORTS D' ENRICH HEINE

LO RETORN

XXXIV

Home, no 't burlis del diable!
La vida es curta, mortal
y la damnació eternal
no es popular invenció.
Home, conta bé 'ls teus deutes!
La vida es llarga y es cara
y perdrás á fiar encara
com ho has fet mil y mil cops.

XXXV

Los tres reys de l' Orient
deyan per poblets y vilas:
—Ey! lo camí de Betlem,
noys y noyas, no 'ns diriau?
Joves y vells, vells y joves
cap persona no 'l sabia,
y ells continuavan llur ruta,
una estrella d' or seguintne
qu' ab lluentó dolça y serena
per l' ample espay resplandia.
Sus la casa de Joseph
pará l' estrella benigna
los tres reys magos hi entraren
hi van entrar desseguida.
Belava 'l pobre vadell;
crirava l' Infant qu' hi havia
y 'ls tres reys magos cantavan,
cantavan ab alegria.

XXXVI

Noya, tots dos eram noys,
dos noys petits y contents.
Al galliné 'ns escorriam
y en la palla amagadets
cantavam: ¡Kikarakik!
y 'ls vianants, la pobra gent,
qu' era lo cridar del gall
pensavan de bona fé.
Al corral hi havia caixas,
las cobriam ricament
á instal·lantnos' hi ergullosos
feyam veure qu' era aquell
lo saló d' una gran casa
hont rebíam alta gent.
La gata vella del vehi
tot sovint venia á fer
á nostre saló visita,
y nosaltres, satisfets,
li feyam grans caparradas,
finesas y cumpliments.
Molt sol·licitos y afectuosos,
dávamli 'l com va y com ve:
ab més d' una gata vella
pél mon hem fet lo mateix.
Després assentats parlavam,
conversavam finament,
y 'ns planyíam dels temps nous
y estrafentne 'ls bons jayets,
deyam que anavan millor
las cosas en nostre temps.

L' amor, la fé, la lealtat,
tot ha anat desapareixent—
deyam y 'l café tan car!
y tan escás lo diner!
De l' infantesa 'ls bell jochs
han passat per sempre més;
tot rodola y fuig: amor,
mon, lealtat, diner y temps!

—JOAQUIN RIERA Y BERTRAN.

EUSSEBI DALMAU

EUSSEBI DALMAU completament independents de nostra voluntat nos privaren de que los presents apuntes biográfichs acompanyessin lo notable retrato que del amic Dalmau publicá en son darrer número LA IL·L·STRACIÓ CATALANA. Sentirem tant més lo involuntari retart, tractantse de una de las personalitats que més significadament provan lo avens del art musical á Barcelona en nostra época, y de un dels mestres que per sa inteligencia y especials qualitats de carácter, més honran á la terra en que nasqueren.

Eussebi Dalmau conta apenas quaranta anys. Las prematuras arrugas de son front son fillas de una activitat, tal volta excessiva, y de un continuat treball de imaginació. La felis disposició demostrada desde sa infancia pera cultivar ab profit lo difícilissim art que tants lloers y disgustos li ha produhit, fou alentada y desentrotllada en primer lloch per son pare, lo distingit professor D. Joan Baptista y per lo Sr. Barrau, de qui rebé las primeras nocions del mecanisme del piano. Lo mestre Obiols completá la obra de aquells, donant per espay de alguns anys al jove Dalmau llisons de armonia y contrapunt fins á trasmétreli tots los coneixements per ell adquirits en sa llarga estada á Italia baix la direcció de Mercadante. Todas las dificultats foren venudas per aquella inteligencia nascuda per l' art y per l' art disposada á sacrificar-se ab tanta facilitat com bon desitx, y Dalmau desde una etat en que la major part dels que 's proposan seguir sa carrera no poden ser considerats més que com á esperansas, era ja una sólida y verdadera realitat. Nosaltres recordém sa exhibició de director de orquesta, concertant obras com la *Linda y Pipellet* en un escenari sens condicions, ab una compañía de aficionats, ab una orquesta heterogénea, composta de elements abigarrats per sa procedencia y coneixements y ab un coro inverossímil. Fa, dels fets que mencioném molts anys ja; nosaltres que 'n contém alguns ménos que 'n Dalmau, eram uns noys que formabam part de aquella massa, en sa generalitat inconscient, que á las sevas ordres se trobava; ell era poch ménos que un noy per la etat, pero manifestava ja una experiencia que no posseixen molts homes envellits en lo estudi y en la práctica. Tots, ó á lo ménos la major part dels que com en Dalmau nos dediquém á la carrera musical tenim sobre nostra conciencia lo remordiment de infinitat de crímens comesos en nostra infancia y juvenesa en contra l' art que es avuy nostra vida, nostra esperansa, lo nostre sol y únich anhel. La ignorancia, la inexperiencia, aquella audacia, patrimoni exclusiu de una época que tot ho fa veure blau y hermós, han obrat sobre casi tots lo mateix efecte, y ben pochi, per no dir cap, de nosaltres podria avuy tirar en cara de la generació artistica que ve darrera, las faltas, que, com nosaltres anteriorment comét, si recordés sa propia historia ab sas alternativas y vicissituds. Dalmau es de segur una excepció de la regla. Per l' art no ha estat may noy. Las circunstancias per las quals ha passat com tots, degudas á sa major ó menor fortuna, poden haber fet més ó ménos tart la revelació de son talent; pero lo crítich més exigent no podria avuy, sens pecar de injust, recordarli una sola plana de sa brillant historia que pogués avergonyirlo.

Desde la fetxa mencionada avans fins avuy, Dalmau, ha acreditat á Espanya y en l' estranger sa valia com á mestre concertador. Algunas de las empresas que s' han succehit en la explotació del Liceo ha tingut lo bon acert d' escripturarho, y lo públich de Barcelona ha rebut sempre be y ab entusiasme sa presencia en la cadira de director de la primera de nostras escenas liricas. En un altre país que no fos aquest en qui lo proteccionisme ben entés es intermitent y aplicat y defensat solzament en profit de certs y determinats interessos, no 's fora de cap manera tributari de lo extranger precisament en un ram del art que com la direcció conta ab elements de reputació europea com Dalmau, Goula y altres, y no 's donaria lo tristíssim espectacle de que mentres s' encomana lo timó del Liceo á gent moltas vegadas completament inútil, que perjudica ab sa ignorancia ó dessidia los interessos de la empresa que en mal hora posá en ella sa confiansa y defrauda las ligitimas esperansas de un públich sever é inteligent, los fills de la terra que han provat mil voltas sa suficiencia é ingeni deguin aprofitar las contractas en teatros extrangers abandonant per llargas temporadas sa patria, sa familia y sos amichs per' atendre á las necessitats apremiants de la vida.

Abandonant las digressions que podrian conduhirnos á afirmacions bastant duras, per merescudas que fossin, y tornant al objectiu de aquestos mal combinats apuntes, deber nostre es consignar com á datos principals, que Dalmau ha estat aplaudit, festejat y reconegut com á mestre concertador en primera línea per tots los públichs que han tingut la fortuna de coneixerlo, que ha

concertat obras de tots los gèneros ab igual acert é inteligencia, sens demostrar jamay desde son importan- tíssim lloch preferencias ni apassionaments, per més que en lo foro íntim tingui, com es molt natural, con- viccions fermes y criteri fixo. Partidari decidit del pro- grés y engrandiment del drama líric, reconeix los es- forsos que per' arribar al estat de avuy han fet los mestres de ingeni en totes las escolas y per tots demost- ra la mateixa veneració, y la mateixa bona voluntat, lo mateix desitj de que los artistes y las masses que á sas ordres están treguin de sas obras l' efecte possible.

Baix la direcció de Dalmau s' han estrenat á Barcelo- na diferents obras d' importancia, entre ellas *Dinorah* y *Don Carlos*, y á Sant Petersburgo lo difícil y grandíós *Mejstofeles* de Boito. En lo género instrumental po- dem assegurar que ha estat entre nosaltres lo precursor de las brillants festas que desde la fundació de la *Societat de Concerts* venen celebrantse ab gran contento dels aficionats.

A son envejable talent reuneix Dalmau un caràcter sumament dócil y carinyós que 's guanya la voluntat desde 'l primer moment. Tal volta sa excessiva modes- tia l' ha perjudicat vivint en una época que per desgra- cia 's paga un xich massa de las apariencias, essent en moltes ocasions víctima de la impremeditada primera impresió; però, passada aquesta y ab la continuïtat del tracte, aquell que jamay calificarem de defecte fa á Dalmau encara més apreciable y digne per tots concep- tes de la pública estimació.

Aprofitant la ocasió, y sens apartarnos del nostre ob- jecte, ja que la *Societat de Concerts* va tenir la bona idea d' encarregar á Dalmau la direcció de la tercera se- rie de sas aplaudidas festas artísticas, donarem als lec- tores de LA IL·L·STRACIÓ compte de son resultat, que ha estat satisfactori del tot baix lo punt de vista purament artístich.

S' han executat en los tres mencionats concerts las més aplaudidas pessas del extens repertori de la societat, tal volta un poch exclusiu per la influencia clási- ca-alemana que sobre ell va fer sentir la vinguda á Barcelona del mestre Hiller. Totes las obras han estat ab justicia aplaudidas y repetidas en sa major part. Aplaudim sens reserva que en los programas s' hi hagi continuat lo nom d' alguns compositors francesos, qui- nas obras son l' admiració dels públichs no supeditats á escola ni género determinat. L' eclecticisme del emi- nent Monasterio, director dels primers concerts, deu servir de norma pera formar los programas si 's desit- ja que 'ls concerts tingan atractiu per lo públich aficionat, y la societat de professors que ha prés á son càr- rech la difícil tasca de reivindicar per Barcelona 'l títol d' aficionada, farà molt bé de continuar en lo camí em- pres, admetent en sos programas l' art, vingui d' hont vingui y en totes sas admirables manifestacions.

Bona part de la importancia del tercer concert deu agraírse al reputat concertista senyor Vidiella, que tocá ab decisió é inmillorable acert un magnífich concert de Rubinstein.

Al eminent mestre Dalmau, ànima é impuls d' aque- llas festas, un aplauso entusiasta per la nova proba de sos poch comuns coneixements, y una estreta de má desde 'l fons del cor, fent vots pera que la voluble vo- luntat de las empreses, en lloch de tenirlo allunyat del públich que li tributá 'l primer sos aplausos, reconeix- sent son error fixi definitivament á Barcelona sa resi- dencia, hont li esperan sens dubte dias de verdadera gloria.

J. RODOREDÀ.

LO COMBAT DE TRAFALGAR

RECORT HISTÓRIC

MRA á primers d' Octubre de 1804. Lo gran Napo- leon no s' havia descuydat en preparar la reali- sació dels plans que havia concebut contra la Gran Bretanya; aquesta, per sa part, treballava també sens descans y anava disposant sas forsas pera la ocasió pró- xima en que havia d' esclatar tota la violència de la hos- tilitat entre las duas grans nacions; lo govern inglés no parava de reclamar á Espanya en vista de la actitut que aquesta mostrava, volent passar per neutral y pro- metent 'l mateix temps ajuda á la Fransa; estava enca- ra 'l govern d' Inglaterra en tractes ab lo d' Espanya, quan, cumplint ab manaments secrets d' aquell, los in- glesos van escometre prop del cap de Santa María á quatre fragatas espanyolas que venian del Riu de la Plata; bé 's defensaren aquestas en mitx de sa sorpresa, però reduhida la una per las flamaradas del incendi, morint en tan horrible pas sos tripulants, las altras tres hageren de rendirse, quedant en poder de la Inglaterra com á garantia de la nostra neutralitat. No donant cap resultat las negociacions que entaulá 'l govern es- panyol pera obtenir del inglés la reparació deguda, pu- blicá aquell sa declaració de guerra, y al cap d' un mes responia ab igual declaració 'l de la Gran Bretanya en lo dia 11 de Janer de 1805.

Alashoras tingué lloch entre la Espanya y la nació

francesa l'aliança que, com diu un historiador, fou lo comensament de las relaciones entre l' emperador y en Godoy, relaciones que havian de servir pera la futura in- vasió de nostra terra.

La esquadra francesa manada per Villeneuve sortí del port de Tolon, dirigintse á Cádiz, ahont l' esperava 'l general Gravina ab sas forsas navals, y reunidas las duas armadas marxaren cap á la Martinica, obehint en aixó al plan del emperador, que consistia en allunyar d' Europa al almirant inglés Nelson per medi d' una fingida expedició á las Antillas, y retornar d' allí las es- quadras francesa y espanyola cap al canal de la Manxa pera protegir lo desembarc del exércit en Inglaterra. Nelson marxá desseguit cap á América; però Villeneu- ve, que contava ab prou forsa pera lluytar ventatjosa- ment ab la armada inglesa, refugí sempre 'l combat, no logrant alentarlo ab sas amonestacions l' almirant Gravina y altres valents capdills espanyols y francesos que l' acompanyavan; á la fi, temerós del enemich, y havent rebut ordres del emperador, torná Villeneuve cap á Espanya, havent suferit tal retrás en son viatge per causa del vent contrari, que dirigintse al Ferrol se topá vora 'l cap de Finisterre ab la esquadra inglesa del almirant Calder, que per manament de Nelson l' es- perava allí pera detenir-lo. En aquell punt, després de funestas vacilacions de Villeneuve, comensá 'l combat entre las esquadras enemigas, atacant ab decisió 'l va- lent Gravina la vanguardia de l' armada inglesa, men- tres per culpa de Villeneuve la mellor part de las for- sas francesas se tingué d' acontentar presenciant com los espanyols lluytavan lo mateix que lleons, segons ex- pressió del emperador, y com després s' allunyava de- pressa la esquadra britànica, portantsen duas naus d' Espanya.

Passat aixó, va seguir Villeneuve donant repetidas mostrars de son geni indecis y de sa falta d' ardiment, fins al extrem de que l' emperador manés formular en contra d' ell acusació *per cobard y per traydor*. Ame- nassat l' imperi pels formidables exércits de la *Lliga*, Napoleon reuneix depressa numerosas tropas, passa 'l Rhin sens perdre temps y domina novament tota la Ba- vieria. Mentrestant la esquadra aliada no s' havia mogut de Cádiz, y desfeta l' armonía entre 'ls francesos y 'ls espanyols, per tot brollavan no més que destorbs, no eran obehidas las ordres de Godoy, encaminadas á prestar á Villeneuve la convenient ajuda, y era predi- car en desert tot lo que Gravina manifestava respecte á la necessitat de que 's destituís al almirant francés si s' havia de salvar l' honor d' Espanya y la importancia de sa marina. Napoleon arribá á perdre la confiança en Villeneuve y doná ordre de que fos destituhit y 's presentés á donar comptes de son comportament. L' almi- rant, enterat d' aixó y de lo que 's deya d' ell per tot arreu, alarmats los de Cádiz per la noticia de que l' ar- mada inglesa anava á atacar á la ciutat, convoca un consell de guerra, manifesta sa resolució d' escometre al enemich, y no ascoltant la veu de tots los capitans espanyols y molts de francesos, que tenian tal empresa per temeraria, posa en obra son intent, repartint la es- quadra, composta de quaranta naus, en cinch divisions manadas per ell mateix y per Alava, Dumanoir, Gravi- na y Magon. Devant per davant de las forsas inglesas, en lo cap de Trafalgar, lo dia 21 d' Octubre, s' encen- gué 'l combat terrible que costá á nostra patria la sensi- ble perda d' il-lustres capdills y la derrota de la famo- sa esquadra, ja que no la deshonra de la sempre temuda y respectada bandera espanyola.

Nelson, que comandava 'l *Victory*, atacá á la esquadra aliada entre 'l *Bucentaure* y 'l *Trinidad*; aquests resis- tiren fortament la embestida y la lluyta 's va fer terrible, rebent Nelson en lo pit una bala del *Bucentaure*, y morint poch després al punt que arriavan sa bandera las duas naus francesa y espanyola, perduda ja la mellor part de sos defensors, y no bastant pera sostenirlos l' auxili dels que hi acudiren. Mentres tant, Alava en la *Santa Ana* y Gravina en lo *Príncipe de Asturias*, feyan prodigis de valor, lluytant contra major forsa del en- nemich; però tot era ja inútil; la batalla estava perduda pera l' esquadra aliada; Alava caygué ferit, lo mateix que 'l valent capitá Gardogui, y cau després Gravina en mitx d' una pluja de metralla que vomitavan á son entorn quatre naus inglesas, tocant igual sort á son digne major general Escaño; ferits caygueren també l' il-lustre Vargas, comandant del *San Ildefonso* y Valdés que manava 'l *Neptuno*, y fugí en retirada bona part de la esquadra un cop agotadas sas forsas, quedant en po- der dels inglesos lo *Bahama* y lo *San Juan*, morint Churruca y Galiano després d' haver mort Alcedo y altres valents oficials.

Més de mil espanyols van morir en aquella jornada, comptant també al valent general Gravina, que no 's pogué curar de sas feridas. Tres naus espanyolas se 'n anaren á fons durant lo combat, y quatre més al retirar- se 's estrellaren en la costa á conseqüència d' un temporal; cinch solament de las nostras y duas de francesas tor- naren á Cádiz després de la terrible batalla. L' almi-

rant Villeneuve posá fi á sos desacerts suicidantse, com- pera imposarse 'l cástich de sa cobardía, que en mala hora vingué á fer plassa á un valor imprudent y teme- rari, més que valor desesperament, que dugué nostra famosa armada á una destrucció segura.

L. MERCADER.

CARTA DE LA HABANA

15 de Setembre de 1881.

Sr. Director de LA IL·L·STRACIÓ CATALANA.

MOLT senyor meu: Considero d' aytal importan- cia l' establiment del projectat «Centre Cata- lán» en aquesta capital, que no puch menys que ocu- parme d' ell en cad' una de mas cartas.

Ab més satisfacció ho faig avuy, perquè puch donar als apreciables llegidors de LA IL·L·STRACIÓ CATALANA, la bona nova de haberse aprovat per lo Govern Civil de la provincia, lo Reglament qu' ha de regir dit Centre. Ja estem donchs constituïts legalment; falta sols constituïrnos de fet, lo qu' es avuy un poch més difícil.

Com ans s' havia parlat de nombrá en la próxima junta del Centre, la comissió interina no creyentho pru- dent, se reuní en la morada de son digne president Dr. D. Anton Jover, en la nit del 5 del corrent, y acordá no nombrarla encare, fundantse, en que fora una im- prudencia ó lleujeresa, comprometre á la Junta Direc- tiva que 's nombrés á que obrís lo Centre, ab los pochos recursos que hi há y ab los pochos socis ab que avuy se conta, esposantla d' aqueix modo á fer una planxa, que nosaltres per dignitat hem d' evitar. Per lo tant, en la próxima Junta general, se posará de nou á la conside- ració de la Junta, l' estat dels socis fundadors y lo total del diner ab que s' han suscrit.

Com lo resultat es molt pobre y lo pensament del Centre es molt gran, se farà de modo d' encendre l' entusiasme dels fills de Catalunya, de fer compendre lo beneficiós que seria pera Catalunya y l' honor que obtindrian sos fills, realizant lo projecte de l' exposició permanent d' articles nacionals y manifestá, per últim, que seria un crim, si per culpa ó abandono nostre aixó no 's porta á cap; com un crim es el que comet un fill, quant poguent afavorir á la seva familia ni 's recorda d' ella.

La sessió donchs se reduhirá á dir que pera instalá lo Centre, d' un modo decent, fan falta de deu á dotze mil duros y una llista de 800 socis quant méns. Si aquestas duas quantitats no poden reunirse, no 's farà res.

Are sols falta que 'n la próxima Junta general, hi haje prou patriotisme entre tots y que se presentin vo- luntariamente, cad' escú de per sí, á buscar socis y di- ners. Sols així serà una vritat que tindrem «Centre.» Sols allavoras se podrán comensar los treballs de nombrar la Junta Directiva, pera que pugá portar á cap ben prompte, lo pensament capdalt del Centre.

En la mateixa reunió que tinguérem, se retxassá lo pensament de donar funcions públicas pera recullir fon- dos á benefici del Centre, com avans s' havia indicat; de lo qual nos alegrem, per lo poch favor qu' aixó 'ns ha- guera fet.

Una de las cosas que més agradan de l' Habana, es la costum d' aná á passejar tots los diumenges y dias de festa en lo magnífich passeig de Cárles tercer, en carruatge. Desde las cinch de la tarde fins á l' oració, centenars de carruatges de dorrera l' altre, donan vol- tas per lo passeig. Senyoras y senyoretas elegantment vestidas y enjoyadas fan digne paralelo ab los flamants ca- ballers, quals cors bregan per sortir de sos cosos, atrets per las miradetas traïdorasses de las gentils criollas. Treus á la *Daumont*, ab caballs americans de nou quartas d' alsada, *vis á vis* tilburis, duquesas y victorias tirats per lleujeras parellas criollas, los antics *quitirins* tirats per trios de caballs del país, tot aixó belluga en aquest passeig. Allí 's veu la riquesa de Cuba; allí 's mira lo desprendiment d' un poble que 's diria que te l' or sobrant; y... aixís era en altre temps de felis recordansa; aquell temps en qu' era Cuba un *vergel de flores*; que corria l' or ab abundancia, y que tot era prosperitat. Mes avuy, gracias que molts dels que aquí 's troban pugan llogar un arrastra panxas, que 'ls porte á Cárles tercer pera no perdre la costum.

No obstant, encare avuy, se vehuen cotxes lucosos; també lluheixen bonichs caballs ricament guarnits; dis- tingintse d' aquestos, los que montan los *guajiros*, per- que tenen ells un especial gust, en guarnir los arreus ab botons y flors de plata, lo mateix que la sella guar- nida també ab dibuixos de plata y la qua del caball que feta una trena l' amarran per la punta á la sella.

De nit ja comensan á disoldres los passeijants, y mentres uns van cap á l' Habana y 's fican pels cafés, teatres y en lo Park Central, altres, la gent de bon hu- mor, se 'n va cap á *Capellanes*, á fer disbarats.

Lo mohiment de cotxes es tan gran en l' Habana, que produheixen prop de 10,000 duros diaris.

Se contan com uns 1.500 cotxes inscrits en lo Regis- tre. Calculant que d' aquestos sols ne surtin al carré al dia 1,000 á nou duros cada hu qu' es la cantitat que lo cotxero te fixada pera entregar á son capatás, son nou mil duros. Cada cotxe per terme mitg necessita al dia 3 caballs; de manera que per portar ab regularitat lo servey de cotxes pesseters en l' Habana, se necessitan 3,000 caballs.

La contribució ó marca que paga al any cada cotxe son 42 duros or, de modo que l' ajuntament per aquest sol arbitre cobra al any 63,000 duros próximament, y aixó sense contar los cotxes de lloguer pero de luxo, los tramvias y demás carruatges qu' abundan.

Ja s' ha repartit lo prospecte del nou periódich catalá que veurá la llum pública en aquesta Capital.

Seguirá *Lo Missatjer Catalá*, la vía dels demés periódichs que 'n aquest Continent s' han fundat? Lo temps ho dirá.

Consti donchs, que ja torna á publicarse en América un periódich catalá.

GABRIEL COSTA Y NOGUERAS.

NOVAS

Lo Comitè Executiu de l'Exposició italiana de Milan ha tingut la galanteria de remetre un telègrama participant que lo dia primer del pròxim Novembre i drà lloch la clausura de dita Exposició y la solemne distribució de premis als expositors, verificantse ab tal motiu escullidas y extraordinarias festas.

Nostre company en la premsa lo conegut escriptor senyor don Joseph Verdú y Feliu, acaba de contraure matrimoni ab la simpática senyoreta donya Teresa Soler y Roig. Desitjém á dits senyors tota mena de felicitats en lo seu nou estat, als quals per aquest motiu donem nostra mes completa enhorabona.

Lo senyor don Enrich Martí y Puig ha tingut l'amabilitat de remetre un exemplar de sa darrera composició titulada *Serenata*, arreglada per cant, violí y piano d'una melodia sencilla, sentida y de fácil execució sobre una lletra del senyor Montero y Sanchez. L'hi donem las gracias.

Recomanem á l'atenció de nostres lectors la serie de articles que venen publicantse en *La Union*, revista semanal de administració, ciencias, literatura y arts referents al estudi dels *seguros sobre la vida*. Coneixent l'articulista las preocupacions que existeixen contra la institució, per lo fracàs de las societats que s'establiren fa alguns anys en Madrit, comensa per estudiar l'història de tals Companyias, deduint que 'ls defectes orgánichs d'una administració unipersonal, lo tenir que

emplear los fondos tan sols en paper del Estat, la falta d'un capital responsable y sobe tot d'haber infrinit á dretas los estatuts ab problemática bona fé, infracció que més tart ha sancionat lo govern, foren las causas necessariament productoras del desastre. Justifica un altre article l'honradesa demostrada per una companyia que s'establí en aquesta ciutat y no imitá l'exemple de las castellanas, exposa alguna de las moltes ventatjas dels seguros, indica que las actuals societats per las personas que s'han encarregat de la seva direcció, per sa organizació y per la garantia d'un gran capital responsable, no están subjectes á las eventualitats d'aquellas y ab datos oficials demostra l'alt apreci en que 's tenen en Fransa los valors d'aquestas companyias. Dits articles s'atribueixen, y no sens fonament, á un dels mes distingits lletrats del Col·legi de Barcelona.

LLEÓ DEL PEDESTAL DEL MONUMENT Á NELSON EN LA PLASSA DE TRAFALGAR A LONDRES

BARCELONA — CASAS RECOMANABLES — BARCELONA

<p>RABASSÓ PALAU Perfecció y Economía Gran Basar de roba feta Conde Asalto, 8, entresol</p>	<p>BAUCELLS Y FILLS Constructors de carruatges de luxo Especialitat en TRANVIAS Ronda de Sant Pau, número 9</p>	<p>Boren y Molla PERRUQUERIA dels AMICHS Ser ey esmerat Carrer de l'Unió, 14, entresol</p>	<p>GRAN CAMISERIA Y CORBATERIA ALSINA ESCUDÉ Y COMP. Especialitat en Corbatas Llibreteria, núm. 10, principal</p>
<p>Magatzem d'Estoras finas JOSEPH ALZAMORA Condesa Sobradiel, 1</p>	<p>Fàbrica d'objectes de metall blanc y daurat FRANCISCO DE P. ISAURA Carrer del Olm, 10</p>	<p>Pere Llibre CONFITERIA-PASTELERIA 7, Rambla del Centro, 7</p>	<p>JOSEPH VIURA Baixada de la Presó, número 9 MAGATZEM DE LLANAS Sederias y artículos de novetat</p>
<p>LAS COLONIAS MAGATZEM de COMESTIBLES J. Roviralla y Companyia Fernando VII, 18</p>	<p>Enrich Llistar Gran Establiment de Cerámica Carrer Pelayo, 32</p>	<p>PASQUAL PERPIÑÁ La veritable cerilla d'esperma Al engrós y á la menuda Passeig de Gracia, número 153</p>	<p>LABORATORI y oficina de Farmacia P. M. VEHIL Vidrieria, 2 y 4 Obert tota la nit</p>